

Aspecte din activitatea Comitetului Internațional pentru Difuzarea Artei și Literaturii prin Cinematograf de la Paris sub președinția Elenei Văcărescu (1930-1934)

Andreea Ioana URSULESCU*

Introducere

În prezentul studiu ne-am propus să analizăm câteva secvențe din activitatea Comitetului Internațional pentru Difuzarea Artei și Literaturii prin Cinematograf, un organism prea puțin cunoscut, fondat la Paris, în 1930, și prezidat până la declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial de către Elena Văcărescu, stabilită de mult timp în capitala Franței. Ne vom îndrepta atenția asupra momentului fondării și asupra primilor ani de activitate a unui comitet apărut „peste noapte” și din care făceau parte academicieni, ambasadori, oameni politici și mai puțin specialiști în domeniul cinematografiei. Un comitet cu tradiție¹, cârmuit de români și de francezi, care a luat naștere într-o perioadă de criză economică, dar care, totuși, și-a propus să ofere un premiu anual de 150.000 de franci celui mai bun scenariu care întruchipa menținerea păcii. Acest demers prezintă și rolul pe care l-au avut organizațiile neguvernamentale pe scena internațională interbelică. Vom încerca în paginile ce urmează să răspundem unor întrebări ce au survenit în momentul documentării noastre: a lucrat acest comitet în slujba Societății Națiunilor în mod oficial sau i-a servit interesele fără să-și asume răspunderea directă? Cine erau finanțatorii și care era miza acestui comitet, în special pentru românii afiliați? Cercetarea noastră se bazează pe documente din Arhiva Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Artă (UNESCO Archives), Arhiva Ligii Națiunilor (League of Nations Archives), Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe, memorialistica epocii, presă și alte surse dedicate sau apropiate subiectului abordat.

* Doctorandă, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; ursulescuandreeaioana@yahoo.com.

¹ Marco Scotini, *Carlo Ludovico Ragghianti and the cinematic of vision*, Milano, Charta, 2000, p. 176. Odată cu declanșarea războiului, comitetul și-a încetat activitatea, dar și-a reluat lucrările la finalul acestuia, fiind perceput, în mod eronat, ca un nou organism al UNESCO.

Elena Văcărescu și primii pași către scena internațională

Elena Văcărescu a fost un personaj feminin extrem de controversat în istoria românească, care stârnește interesul și astăzi. Fiica diplomatului Ioan Văcărescu² și a Eufrosinei Fălcoianu, a fost o urmașă a mării familii Văcărescu și este recunoscută mai curând pentru relația pe care a avut-o cu Ferdinand, la acea vreme prinț moștenitor, decât pentru implicarea sa în diplomația românească. Născută la București în 1864, Elena sau Elenuța Văcărescu³ a avut o singură soră, Zoe, căsătorită cu Mihai Caribol⁴. Despre studiile urmate nu se cunosc încă prea multe informații, se pare că ar fi fost școlită o bună parte din timp acasă, fie de guvernante, fie de profesori aduși din capitală la Văcărești⁵.

Din 1888 până în 1891 a trecut sub „tutela” reginei Elisabeta a României și i-a devenit domnișoară de onoare până la momentul rupturii provocate de relația inacceptabilă pe care a avut-o cu prințul Ferdinand⁶. Finalul „dramei de la Veneția”, după cum îi spunea Duiliu Zamfirescu⁷, a adus cu sine o perioadă extrem de zbuciumată atât pentru membrii casei regale, cât și pentru familia Văcărescu, care nu mai era la fel de bine privită în cercurile românești⁸. În acest context, din 1891, Elena Văcărescu a luat calea exilului și s-a stabilit la Paris⁹.

În anii următori, fosta domnișoară de onoare s-a îndreptat către a doua sa dragoste: literatura. Dar și pe acest palier a fost aspru criticată, poezia ei fiind considerată mai degrabă „mediocră”¹⁰, iar premiul primit în 1888 din partea Academiei franceze pentru volumul de versuri *Les Chantes d'aurore*¹¹ i-ar fi

² Ioan Văcărescu (1839-1914) a fost pentru scurt timp ministru plenipotențiar la Belgrad, Bruxelles și Roma, fiind îndepărtat din mediul diplomatic după „idila” din 1891 pe care a avut-o fiica sa cu prințul moștenitor Ferdinand. Vezi Adrian-Bogdan Ceobanu, *Diplomați în Vechiul Regat: familie, carieră și viață socială în timpul lui Carol I (1878-1914)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 273.

³ Ion Stăvăruș, *Elena Văcărescu*, București, Editura Univers, 1974, p. 21.

⁴ Simona Lahovary, *Pagini de jurnal*, vol. II, 1931-1936, traducere din limba franceză, prefată și note de Georgeta Filitti, București, Editura Corint, 2022, p. 41.

⁵ Ion Stăvăruș, *op. cit.*, p. 24.

⁶ Gabriel Badea Păun, *Carmen Sylva. Uimitoarea Regină a României, 1843-1916*, traducere din franceză de Irina-Margareta Nistor, București, Editura Humanitas, 2003, p. 169-177.

⁷ Duiliu Zamfirescu, *Drama de la Veneția*, în „România literară”, anul I, nr. 1-12, octombrie-noiembrie 1968, p. 16.

⁸ Adrian-Bogdan Ceobanu, *op. cit.*, p. 175-176.

⁹ Maria, Regina României, *Jurnal de război: 1916-1917* (precedat de însemnări din 1910-1916), vol. I, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită și prefată de Lucian Boia, București, Editura Humanitas, 2014, p. 52. Cu toate că Elena Văcărescu era văzută ca rivala reginei Maria, cea din urmă o amintește în scrierile sale ca fiind o femeie „isteată și agreabilă”, dar subliniind că frumusețea nu era cel mai mare atu al ei: „Vă veți imagina, fără îndoială, o femeie frumoasă, agilă ca un șarpe și atrăgătoare – dar nici vorbă de așa ceva; era grasă, urâtă, fața îi era roșie și unsuroasă, iar pielea – acoperită peste tot cu pete”.

¹⁰ C. D. Zeletin, *Principesa Elena Bibescu: marea pianistă*, București, Editura Vitruviu, 2008, p. 500.

¹¹ George Lețu, *Doamnele diplomației românești: Elena Văcărescu (1864-1937)*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul VI, nr. 1-4, 2012, p. 214.

fost înmănat doar din complezență pentru că o acompania pe regina Elisabeta. Premiul trebuie văzut ca o încurajare și mai puțin ca pe o apreciere a unui geniu poetic¹². Elena Văcărescu, un personaj abil și inteligent, a profitat de statutul de victimă a regelui Carol de după despărțirea de prinț și a reușit să se infiltreze în cercurile literare și politice franceze. O regăsim în anii războiului tot la Paris, dar de această dată în anturajul lui Aristide Briand sau a lui Édouard Herriot, mobilizată de elita de la București în servirea intereselor românești în Franța. După război și mai ales după Unirea de la 1918, guvernul de la București își căuta adepți în sprijinul politicii românești, iar Franța era un actor internațional important, iar Elena Văcărescu un personaj-cheie. A reușit în perioada cât a stat la Paris să se perinde prin cercuri influente și să cunoască oameni importanți din viața publică franceză: literați, academicieni, jurnaliști etc. Acesta a fost momentul în care Elena Văcărescu le-a fost de mare ajutor liderilor români¹³. Posoarea a unui salon în capitala Franței, și nu era puțin lucru, a devenit un pion important pentru statul român, iar Alexandru Vaida Voievod ne-a lăsat în memoriile sale o mărturie ilustrativă a poetei franțuzite:

La D-șoara Elena Văcărescu făcusem o vizită împreună cu Lencica. Din când în când participam și eu la săptămânalul ei „five o'clock tea”. Cercul ei de prieteni era internațional, în frunte cu personalitățile politicii, culturii și artei franceze. Pe lângă înalta cultură, ea dispunea de mare talent retoric, superior poate și celui al Doamnelor Alexandrina Cantacuzino (Didina) și Pop (Craiova). Conferințele D-șoarei Văcărescu erau perle. Mai distinsă propagandistă, desigur, nu ar fi putut găsi România. Se zvonea că Brătianu o ajutase – cam pe subțire – la îndeplinirea rolului ei reprezentativ. Despre Titulescu, ulterior, știu că a fost de larghețea lui obișnuință și față de dânsa [...] ¹⁴.

Totuși, poate, cea mai înfloritoare perioadă pentru Văcărescu a fost după sfârșitul războiului și Conferința Păcii. Odată cu venirea lui Take Ionescu la Ministerul de Externe a fost numită la Liga Națiunilor în postul de secretară a delegației României¹⁵, iar din acel moment, indiferent de miniștrii ce au urmat în funcție, fie că ne gândim la Ion Gheorghe Duca, Ion Mitileneu, Nicolae Titulescu sau Constantin Argetoianu, a manifestat întotdeauna o deschidere către colaborare și amiciție. Evident, toate acestea aveau și un interes personal, mai exact, unul financiar, și chiar Argetoianu semnala:

[...] îi făcusem într-adevăr, în 1928, la trecerea mea prin Ministerul de Externe o „leafă fixă” de 10.000 de franci, și dădusem ceva și nepoatei sale Alexandrina Fălcoianu (zisă Fleșcoianca), ca să nu moară de foame. Titulescu îi refuzase înaintea mea un „fix”, și o ținuse cu bucățița¹⁶.

¹² C. D. Zeletin, *op. cit.*, p. 500.

¹³ George Oprescu, *Amintiri, evocări*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 177.

¹⁴ Alexandru Vaida Voievod, *Memorii*, vol. II, prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru Șerban, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995, p. 56.

¹⁵ AMAE, Problema 77/Dosare personale, 36, „Elena Văcărescu”, f. 1.

¹⁶ Constantin Argetoianu, *Memorii*, vol. X, partea a VIII-a (1932-1934), ediție și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1997, p. 71.

Statutul de reprezentant al României la Liga Națiunilor a fost cel mai lung capitol din activitatea Elenei Văcărescu, unul ce s-a întins pe aproape două decenii, părăsind instituția odată cu declanșarea noii conflagrații mondiale. Cât privește prima decadă interbelică, o putem considera chiar apogeul activității sale la Geneva, pentru că funcția de secretară a fost una efemeră și a avansat, încă din 1922, în cadrul unor noi organisme de cooperare intelectuală: Comisia Internațională de Cooperare Intelectuală (CICI) și Institutul Internațional de Cooperare Intelectuală (IICI), care mai târziu avea să devină UNESCO; primul, cu sediul la Geneva, avea un rol consultativ, al doilea, cu sediul la Paris, având un rol executiv. Aceste sisteme ale cooperării intelectuale au un istoric mai puțin cunoscut, și ar merita să le fie dedicate câteva studii de caz pentru că au fost mecanisme relevante în ceea ce privește principiile Societății Națiunilor (pacea și securitatea colectivă), chestiunile culturale (schimburi universitare, biblioteci și bibliografii internaționale), sprijinul intelectualilor etc. Cert este faptul că Elena Văcărescu a îmbrățișat și a sprijinit cauza acestor instituții încă de la momentul fondării¹⁷, chiar dacă erau subiecte care, inițial, nu stârneau interesul la Liga Națiunilor¹⁸.

Dinamică din fire, ca delegat al României la Societatea Națiunilor, Elena Văcărescu și-a dat silința să răspundă cât mai bine ordinelor venite din capitală. Dacă era membru supleant și nu era nevoită să intervină, ajută la traducerea discursurilor colegilor săi¹⁹, iar dacă era titular insista foarte mult la perfecționarea discursului²⁰. A avut unele intervenții destul de reușite, apreciate de auditoriul de la Geneva, chiar dacă uneori se mai amuza pe seama aspectului fizic, având tot felul de gesticulări și grimase²¹, dar și unele mai puțin reușite. Sextil Pușcariu, coleg al delegatei, relatează după momentul unei adunări pe tema cooperării intelectuale (împrumuturi culturale) din septembrie 1925: „[...] din partea României a vorbit Văcăreasca. Mai bine vorbeam eu, căci frazele declamatorice pe care le-a debitat nu prea au avut efect”²². Totuși, astfel de momente nu i-au putut umbri statutul de voce a intelectualității feminine²³.

Pe lângă activitățile în spiritul cooperării intelectuale, merită a fi consemnate și preocupările de ordin social ale delegatei României: promovarea drepturilor femeilor, protecția copiilor, traficul de opium și de persoane. În același timp, a fost un partener devotat al Legației române din Paris, mai ales după numirea la post a lui Constantin Diamandi. Foarte prezentă în propaganda românească din

¹⁷ AMAE, fond Convenții/U1, vol. II, „Comisia internațională de Cooperare Intelectuală. Uniunea asociațiilor internaționale din Bruxelles: crearea universității internaționale la Bruxelles. Organizarea muncii intelectuale”, telegrama 10612, 27 februarie 1923, Ion Gh. Duca către președintele Academiei Române, Vasile Pârvan, nepăgănat.

¹⁸ Sextil Pușcariu, *Memorii*, București, Editura Minerva, p. 581.

¹⁹ Gabriel Vasiliu, *Sextil Pușcariu: diplomat*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013, p. 59.

²⁰ George Oprescu, *op. cit.*, p. 180.

²¹ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 714.

²² *Ibidem*, p. 730.

²³ Constantin Kirîțescu, *O viață, o lume, o epocă*, București, Editura Sport-Turism, 1979, p. 251.

străinătate, Elena Văcărescu a fost răsplătită, în 1926, cu un post de consilier special în cadrul Legației²⁴. La toate acestea, se adaugă interesul pentru arte și litere manifestat prin fondarea și conducerea unui Comitet Internațional pentru Difuzarea Artelor și Literelor prin Cinematograf (CIDALC) începând cu anul 1930, la Paris.

Un proiect ambițios – Comitetul Internațional pentru Difuzarea Artelor și Literelor prin Cinematograf

La începutul celui de-al doilea deceniu interbelic, lua naștere în capitala Franței un comitet cu totul nou, din inițiativă românească, care și-a propus ca, „sub auspiciile Ligii Națiunilor”, să promoveze arta și literatura prin intermediul cinematografiei²⁵. Fondat și întreținut de Nicolae Pillat și Elena Văcărescu²⁶, acest nou organism a făcut o mare vâlvă în lumea franceză, asumându-și premiера cu 150.000 de franci a celui mai bun scenariu de film care avea în prim-plan „înțelegerea și apropierea popoarelor în sprijinul Ligii Națiunilor”²⁷. Deși își asumase să sprijine interesul forumului genevez, în mod oficial, comitetul nu depindea de Societatea Națiunilor, care avea deja un Institut Internațional de Cinematografie Educațională (IICE), cu sediul la Roma²⁸. Afilierea cu Geneva i-a oferit mult mai multă credibilitate în momentul în care și-a căutat adepții și, mai cu seamă, finanțatorii. Valabil și pentru alegerea președintelui, Elena Văcărescu avea deja un nume în Franța, iar popularitatea și funcțiile pe care le deținea, în special cea de reprezentant la Liga Națiunilor, au făcut-o să fie potrivită pentru un prezident.

Începutul a fost promițător, conducerea avea un program destul de clar de urmat, doar că anii crizei economice nu i-au permis să-l materializeze în totalitate, și putem bănuși că, în ciuda acestui fapt, dorința de a pune pe picioare comitetul a fost alimentată și de momentul numirii lui Nicolae Titulescu în fruntea Adunării Generale a Ligii Națiunilor. Bun prieten al Elenei Văcărescu, a sfătuit-o să ceară ajutorul Secretariatului General al Ligii Națiunilor, pentru o posibilă colaborare cu IICE²⁹. Doar că răspunsul nu a fost cel așteptat și putem deduce acest lucru din corespondența lui George Oprescu, secretarul Comisiei Internaționale de Cooperare Intelectuală, cu Luciano de Feo, directorul IICE.

²⁴ AMAE, fond Problema 77/Dosare personale, 36, „Elena Văcărescu”, f. 20.

²⁵ AMAE, fond Paris (1858-1944), vol. 99, „Activitatea Elenei Văcărescu la CIDALC”, nepaginat.

²⁶ *CIDALC-ul – o inițiativă românească*, în „România literară”, anul IV, nr. 24, 1971, p. 30.

²⁷ League of Nations Archives, Educational Cinematography – Correspondence with „International Committee for Artistic and Literary Dissemination by the Cinematograph”, R2214/5B/20364/733, „Status du Prix CIDALC, 1930”, nepaginat.

²⁸ Idem, International Institute of Educational Cinematography – Inauguration November 4 1928 – Various correspondence, R2202/5B/7381/439, Scrisoarea lui Alfred Rocco către George Oprescu, 10 octombrie 1928, nepaginat.

²⁹ Idem, Educational Cinematography..., Scrisoarea lui Jean-Daniel de Montenach către Nicolae Titulescu, 20 septembrie 1930, nepaginat.

Cel din urmă i-a cerut informații lui Oprescu cu privire la comitetul instituit la Paris, iar recomandarea a fost să nu-i acorde prea multă importanță, pentru că nu-l vedea a fi un organism de viitor, mai ales din pricina faptului că majoritatea membrilor proveneau din mediul diplomatic, fiind persoane extrem de ocupate³⁰. Din păcate pentru inițiativa delegatei României, recomandarea făcută de Oprescu directorului de Feo a fost luată în considerare, cu mențiunea că ar putea analiza în viitor preocupările acestuia³¹. Cu toate că Elena Văcărescu a încercat să atragă în anturajul său personaje din rândurile Ligii Națiunilor, rezultatul a fost unul negativ și neașteptat, motivul invocat fiind acordul pe care trebuia să-l ofere Secretariatul General, iar acesta nu le-ar fi permis membrilor săi să adere la un comitet venit din exterior a cărui activitate nu o cunoștea³².

Răspunsul negativ venit de la Geneva nu a împiedicat îndeplinirea planului, ci reorientarea către alte surse de sprijin. Era vorba de găsirea unor persoane dispuse să susțină financiar lucrările comitetului. Acela a fost momentul în care au fost luate în considerare relațiile pe care le avea Elena Văcărescu în lumea franceză. Dintr-un raport al secretariatului general al CIDALC aflăm primul nume al unui donator, inginer, rus de origine, dar cu naționalitate franceză, Albert Kohan³³. Un al doilea nume care ne-a atras atenția a fost Louis Louis-Dreyfus, unul dintre cei mai renumiți comercianți de grâne din perioada interbelică³⁴. Consul onorific al României, Louis-Dreyfus a fost un apropiat al Elenei Văcărescu și o asista în activitățile sale³⁵. Conducerea comitetului a întreținut o corespondență semnificativă cu Dreyfus și l-a atras ca membru al organizației, unde, pentru o perioadă de timp, a cotizat cu sume importante de bani³⁶. Pe lângă cei deja amintiți, comitetul avea în componența sa personalități din lumea politică și diplomatică a vremii: Gheorghe Gh. Mironescu, Nicolae Titulescu, Constantin Diamandi, Édouard Herriot, Louis Barthou, Paul Valéry, Louis Lumière, Kaarel Robert Pusta etc.³⁷. Prezența lui Mironescu în comitet, ministru de Externe la acea vreme, ne duce cu gândul la faptul că inițiativa Elenei Văcărescu a fost bine primită în România și n-am putea exclude un sprijin financiar, având în vedere disponibilitatea sa față de autoritățile de la București.

³⁰ *Ibidem*, Scrisoarea lui George Oprescu către Luciano de Feo, 17 mai 1930, nepaginat.

³¹ *Ibidem*, Scrisoarea lui Luciano de Feo către George Oprescu, 28 iunie 1930, nepaginat.

³² *Ibidem*, Scrisoarea lui George Oprescu către Elena Văcărescu, 28 iulie 1930, nepaginat.

³³ *Ibidem*, „Rapport du Secrétaire Général CIDALC”, nepaginat.

³⁴ <http://www.fundinguniverse.com/company-histories/groupe-louis-dreyfus-s-a-history/>, accesat la 7 august 2024.

³⁵ Elinor Danusia Popescu, *Consulats et consuls honoraires de Roumanie dans les grandes puissances ouest-européennes entre les deux guerres mondiales*, teză de doctorat, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, 2018, p. 190-191.

³⁶ AMAE, fond Paris (1858-1944), vol. 99, Scrisorile lui Nicolae Pillat și ale Elenei Văcărescu către Louis Louis-Dreyfus între 1930 și 1933, nepaginate.

³⁷ League of Nations Archives, Educational Cinematography – Correspondence with the International Committee for Artistic and Literary Broadcast through the Cinematograph, Paris, R4018/5B/18116/2745, *Membres du CIDALC*, nepaginat.

Încă de la început, miza era de a oferi un premiu CIDALC – Prix CIDALC³⁸ – pentru a răsplăti și a încuraja creațiile intelectuale și, mai ales, pe creatorii acestora. Operele trebuiau să ia forma unui scenariu, care, odată ce ar fi luat premiul, s-ar fi transformat într-un material cinematografic. Scenariile trebuiau scrise sau traduse în limba franceză și trimise către un juriu național, iar mai apoi, către unul internațional. Chestiunea juriilor naționale a fost mai complicată la început, deoarece, fiind un comitet nou, trebuia să-și găsească pretendenții, să fie atent la propagandă și să obțină sprijinul guvernelor țărilor membre. În cazul României, juriul era format chiar din secretarul CIDALC, Nicolae Pillat, avocatul Adolf Rottman și Leon Cotnăreanu, consul al României la Paris³⁹.

După analiza scenariilor la nivel național, acestea ajungeau în fața juriului internațional. Cel mai bun scenariu era premiat cu suma de 150.000 de franci, dar dacă existau și altele care atrăgeau atenția juriului, erau puși deoparte alți 25.000 de franci în scopul premierii acestora. Putem spune că era vorba de un clasament, locul I beneficia de premiul cel mare, iar locurile II și III erau premiate cu sume mai mici. Singura condiție a comitetului față de câștigător era să permită crearea unui film sub patronajul său. Odată primită permisiunea, CIDALC își asuma, în decursul a cinci ani, realizarea filmului și difuzarea sa în mai multe țări⁴⁰. Mai mult, se promitea ca prima transmisiune să aibă loc în fața membrilor Societății Națiunilor, la Geneva.

Toate aceste informații promovate prin intermediul presei au avut un impact semnificativ în rândul intelectualilor și au fost trimise zeci de scenarii la sediul din Paris. Problema care a survenit imediat după fondare a fost neînțelegerea modului în care funcționa comitetul. Mulți dintre cei care doreau să-și trimită scenariile și urmăreau presa franceză pentru a se informa în legătură cu subiectul au înțeles că noul comitet ținea de Liga Națiunilor, și, astfel, o corespondență semnificativă adresată comitetului din Paris ajungea la Geneva, la Secretariatul General. Elena Văcărescu, muștrată pentru această neînțelegere, a motivat că ea nu

³⁸ UNESCO Archives, Comité international pour la diffusion artistique et littéraire par le cinématographe (CIDALC), FR PUNES AG 01-IICI-CFCE-B-A-10, „Le Comité international”, extras din „Le Courrier Cinématographique”, 23 august 1930, nepaginat.

³⁹ Ion I. Cantacuzino, *Întâlniri cu cinematograful: amintiri*, ediție îngrijită și postfață de B. T. Ripeanu, București, Editura Alo, 1997, p. 33-34. Membrii nu erau aleși la întâmplare, persoanele cu potențial financiar aveau întâietate, iar cazul lui Leon Cotnăreanu este unul foarte interesant și mai puțin cunoscut. A fost căsătorit cu Yvonne Coty, fosta soție a unui notoriu parfumiер francez, François Coty. La momentul partajului, Coty trebuia să-i plătească fostei soții suma de 450 de milioane de franci și, pentru că i-a fost cerută plata imediată, i-a oferit în schimb ziarul „Figaro”, a cărui proprietar deveniseră cu puțin timp în urmă. Dornic de faimă, dar privit rău în societate, s-a aliat cu Elena Văcărescu, iar aceasta l-a atras în anturajul ei, punând ziarul în slujba sa. Un fel de „locul potrivit, momentul potrivit”. Și, astfel, s-a dovedit că Leon Cotnăreanu era un pretendent bun pentru alegerea sa în cadrul juriului românesc. Vezi Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice, 2 februarie 1935 – 31 decembrie 1936*, vol. I, ediție și indice de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1998, p. 56-57.

⁴⁰ League of Nations Archives, Educational Cinematography..., „Status du Prix CIDALC”, 1930, nepaginat.

a insinuat niciodată că organismul pe care-l prezida ținea de organizația de la Geneva, ci, mai degrabă, lucra în „spiritul Ligii Națiunilor”⁴¹. Ar fi greu de crezut că a fost o eroare neintenționată, mai ales dacă ne gândim la dorința și insistențele președintei de a avea Liga ca reprezentant oficial.

Conducerea comitetului și-a asumat să ofere premiul în decembrie 1930. Un juriu internațional format din 33 de delegați⁴² ai statelor membre în acel moment (miniștri, consuli și ambasadori) s-a reunit la 8 decembrie și a desemnat un Comitet de Lectură, care trebuia să analizeze în după-amiaza aceleiași zile scenariile trimise pentru concurs. Rezultatele urmau să fie comunicate în ziua următoare, cu ocazia unei întruniri plene a juriului. Decizia a fost una nesatisfăcătoare pentru concurenți, întrucât premiul a fost anulat pentru luna mai, anul următor⁴³. Motivul nu a fost detaliat în procesul-verbal redactat de Secretariatul general al CIDALC, dar presa vremii a consemnat că juriul nu a avut timp să analizeze toate scenariile primite, iar, pe lângă aceasta, un număr semnificativ de state nu a oferit un răspuns cu privire la o posibilă participare, drept urmare s-a decis ca decernarea premiului să aibă loc în anul următor⁴⁴. Cum era de așteptat, au apărut și voci care au criticat gestul juriului și decizia de a forma un comitet ai cărui membri provin din mediul diplomatic și niciun reprezentant din lumea cinematografeii. De asemenea, a fost pusă la îndoială veridicitatea și țelurile comitetului, făcându-se aluzie la un club de miniștri, nicidecum la o organizație care să glorifice creațiile intelectualilor⁴⁵. Rezultatul a fost perceput ca fiind unul dezastruos, iar acuzațiile s-au îndreptat către juriu, etichetat ca fiind incompetent și neglijent. Amânarea de șase luni a fost contestată și considerată ilegală mai ales din cauza motivului invocat, că nu s-a găsit un scenariu cinematografic care să merite marele premiu, ceea ce a fost de-a dreptul jignitor, mai ales că au fost depuse circa 200 de scenarii, după cum scriau unele surse. Verva din jurul comitetului și rezultatul activității sale au fost antagonice și s-au cerut explicații: pe ce bază au fost aleși membrii juriului, ce condiții trebuia să îndeplinească un scenariu ca să fie premiat și ce se întâmpla cu cele care au fost deja depuse și dacă rămâneau valabile pentru sesiunea din mai 1931⁴⁶. Inițiativa a fost felicitată și bine primită, doar că rezultatele au înșelat așteptările și acest fapt provoca pierderea capitalului de imagine chiar de la momentul debutului.

⁴¹ Idem, *Educational Cinematography – Correspondence with the International Committee for Artistic and Literary Broadcast through the Cinematograph*, Paris, R4018/5B/18116/2745, Scrisoarea lui John Raymond Cummings către Jean-Daniel de Montenach, 28 iunie 1935, nepaginat.

⁴² UNESCO Archives, Comité international pour la..., *Les travaux du Jury International CIDALC*, articol extras din presa franceză, 20 decembrie 1930, nepaginat.

⁴³ *Ibidem*, proces-verbal al ședințelor ținute de Juriul Internațional al CIDALC din 8 și 9 decembrie 1930, nepaginat.

⁴⁴ *Ibidem*, *Le Prix de la CIDALC*, extras din „Ciné-journal”, 19 decembrie, 1930, nepaginat.

⁴⁵ *Ibidem*, paragraf extras din „Ciné-France Revue”, noiembrie 1930, nepaginat.

⁴⁶ Jean Vitiano, *J'accuse de Jury du CIDALC*, în „Ciné-Phono Magazine. Revue internationale du Film et du Disque”, nr. 8, decembrie-ianuarie 1930, p. 29.

În calitate de președinte al comitetului, Elena Văcărescu a fost nevoită să dea un răspuns public cu privire la amânarea concursului și oferirea marelui premiu de 150.000 de franci. Într-un comunicat de presă, delegata, o propagandistă veritabilă, a adresat mulțumiri tuturor celor care au crezut în idealul comitetului pe care-l conducea și a motivat amânarea premiului pentru că scenariile primite nu au convins juriul că ar merita premiul, drept urmare s-a votat o amânare pentru decernarea acestuia⁴⁷. De altfel, au întâmpinat și multiple probleme organizatorice, juriul internațional a fost creat cu întârziere, la fel și juriile naționale care au avut nevoie de luni bune pentru a se mobiliza și a analiza scenariile trimise la Paris pentru verdictul final⁴⁸.

Luna mai nu a adus cele mai bune vești, ci o nouă amânare pentru decembrie 1931. Povestea a fost asemănătoare cu cea din anul anterior, un juriu întrunit la Paris, de această dată alcătuit din 36 de delegați, condus de Kaarel Robert Pusta, fost ministru de Externe al Estoniei, a decis amânarea termenului pentru acordarea premiului, pentru că, și de această dată, niciun scenariu trimis către CIDALC nu era considerat suficient de bun încât să primească marele premiu. Membrii juriului au transmis că nu căutau un scenariu care să atingă perfecțiunea, dar trebuia, măcar, să se apropie de aceasta⁴⁹.

În primii doi ani de „activitate”, comitetul nu a reușit să ofere niciun premiu, abia în ianuarie 1932 a fost ales primul câștigător, francezul Eugène-Louis Blanchet, pentru scenariul *La Haine qui meurt*. Juriul a fost alcătuit din reprezentanții a 32 de națiuni și condus, și de această dată, de ministrul Estoniei, Pusta. Finanțatorul premiului a fost Albert Kohan⁵⁰ și era expus în presă ca fiind a doua cea mai importantă recompensă internațională după premiul Nobel⁵¹. O afirmație destul de „pretențioasă”, din perspectiva noastră, dar nu putem spune că era un premiu de neglijat, mai ales că i se promitea câștigătorului materializarea scenariului într-un film sub egida CIDALC. Votat în unanimitate, scenariul lui Blanchet urma să fie repartizat către casele de producție cinematografice din Berlin⁵². Odată ce filmul era realizat, comitetul își îndeplinea misiunea, doar că autorul nu mai era sprijinit financiar până la rezultatul final. Într-adevăr, CIDALC își asuma realizarea acestuia sub patronajul său, însă, creatorul scenariului avea la dispoziție doar cei 150.000 pentru a-și vedea filmul realizat. Țelurile comitetului erau laudabile, dar banii insuficienți. Materializarea scenariului

⁴⁷ UNESCO Archives, Comité international pour la..., Communiqué à la Presse. Les travaux du Jury International CIDALC, 1930, nepaginat.

⁴⁸ *Autor du Prix CIDALC*, în „La Cinématographie française: revue hebdomadaire”, 13 decembrie 1930, p. 20.

⁴⁹ Jean-Pierre Liausu, *Au Comité pour la diffusion artistique et littéraire par le cinéma*, în „Ciné-Comoedia”, 28 mai 1931, p. 8.

⁵⁰ *M. Eugène-Louis Blanchet reçoit les 150.000 francs du Prix CIDALC*, în „Ciné-Comoedia”, 28 ianuarie 1932, p. 6.

⁵¹ Adolf Rottmann, *Premiu de 150.000 de franci acordat d-lui Eugène-Louis Blanchet*, în „Universul”, vineri, 15 februarie 1932, p. 3.

⁵² *Hollywood-Reportaj*, în „Cinema”, anul IX, nr. 206, 1 aprilie 1932, p. 28.

necesita o investiție mult mai mare pentru a putea vedea rezultate, iar CIDALC s-a decis de acest lucru și, evident, filmul nu s-a putut realiza.

Dacă în 1932 un francez a câștigat marele premiu, în 1933 a fost înmănat unui desenator român pe nume I. Don pentru scenariul *Les Pèlerins de l'Art*⁵³. Recompensa pentru anul 1933 a scăzut considerabil, marele premiu fiind înlocuit cu suma de 50.000 de franci. Pe 16 ianuarie, la Secretariatul comitetului din Paris s-a stabilit, de această dată fără să mai reprezinte o noutate, că niciun scenariu nu se plia pe cerințele sale, dar s-a decis acordarea, în schimbul celor 50.000 de franci, a unui „premiu de încurajare”, în valoare de 10.000 de franci scenariului deja amintit⁵⁴.

Era evident că, prin intermediul sumelor respective, scenariile nu puteau aspira la casele de producție. Dorința comitetului de a promova pacea prin cinematograf, mai exact de a face propagandă prin intermediul filmelor, era o metodă productivă și sigură, dar impedimentul era lipsa fondurilor. Având în vedere modul deficitar în care funcționa comitetul, s-a luat decizia de a convoca Adunarea Generală pentru a stabili un nou statut al *Prix de CIDALC*. Era necesară o regândire a premiului pentru că, în patru ani de activitate, organismul condus de Elena Văcărescu a reușit să ofere doar două premii din patru. Cu toate că au analizat un număr însemnat de scenarii, juriul nu le-a considerat potrivite pentru atribuirea premiului. Nu putem spune că CIDALC și-a îndeplinit misiunea odată cu cele două recompense, pentru că la momentul fondării a promis că va sprijini realizarea unui film pe baza scenariului câștigător și că prima difuzare va fi la Geneva. Nimic din cele notate nu au fost realizate, iar comitetul a pus-o fie pe seama crizei economice, fie pe dezinteresul venit din partea caselor de producție cinematografică sau chiar a autorilor, fără să-și asume o parte din vină⁵⁵. Era evident că toate amănările au adus suspiciuni și neîncredere, mai ales după ce în 1932 și 1933 a fost acordat premiul, iar în 1934 a fost anulat din nou pentru anul următor⁵⁶. În contextul Adunării Generale, din rațiuni financiare, s-a stabilit renunțarea la premiul în bani și înlocuirea acestuia cu o medalie de aur: *LA MEDAILLE D'OR du CIDALC*. Doar că, de această dată, erau luate în calcul și filmele deja realizate, nu doar scenariile. Noile modificări ne-au lăsat impresia unui nou capitol în activitatea comitetului, unde, lucrurile păreau mult mai clare. Spre exemplu, juriul internațional trebuia să fie format din 10 membri, să se prezinte cu trei zile înainte de acordarea premiului pentru a avea timp să analizeze toate scenariile și filmele (nu într-o singură zi, cum a fost cazul în anii

⁵³ *Le Prix CIDALC 1933 revient à la Roumanie*, în „La Cinématographie française: revue hebdomadaire”, anul XV, nr. 744, 4 februarie 1933, p. 23.

⁵⁴ *O manifestație internațională. Un premiu de 50.000 de franci*, în „Universul”, 20 februarie 1933, p. 2.

⁵⁵ AMAE, fond Paris (1858-1944), vol. 99, „Exposé. Status du concours du Prix CIDALC”, nepaginat.

⁵⁶ UNESCO Archives, Comité international pour la..., „Le Prix 1934 de la CIDALC n'ayant pu être décerné est reporté à 1935”, extras din „Ciné-Journal”, 10 februarie 1935, nepaginat.

anteriori), țineau cont de un cvorum, dar, poate, cea mai importantă modificare a fost renunțarea la ideea de a realiza un film pe baza scenariului câștigător⁵⁷.

Concluzii

Odată cu Adunarea Generală din 26 aprilie 1934 s-a încheiat o etapă din istoria Comitetului Internațional pentru Difuzarea Artei și Literaturii prin Cinematograf fondat de Nicolae Pillat și Elena Văcărescu, și condus de cea din urmă. A fost un moment de înțelegere și regândire a modului în care și-au desfășurat activitatea în cei patru ani de la fondare. O inițiativă românească cu răsunet internațional, care nu a pornit la drum cu „dreptul”, care s-a confruntat cu dificultăți financiare, dar care a tins să-și continue activitatea. Elena Văcărescu, o femeie înzestrată cu abilități de propagandistă, a fost, poate, cea mai bună alegere pentru a conduce un comitet nou care și-a propus să promoveze pacea prin intermediul cinematografului. Lipsa unui patronaj oficial din partea Societății Națiunilor a afectat startul organismului și a fost nevoie de o reconfigurare către guvernele țărilor membre, organizații și firme private. Comitetul și-a asumat chestiuni care, într-o perioadă de criză, erau destul de greu de îndeplinit: un premiu în bani și realizarea unui film de pe urma scenariului câștigător, care urma să fie difuzat la Geneva. Componenta comitetului a fost, de asemenea, una problematică, pentru că miniștrii sau ambasadorii nu erau chiar cei mai potriviți pentru analizarea scenariilor de film, cu toate că înțelegem intenția președintei de a forma un grup din persoane cu renume. Consecințele erau inevitabile, dar, totuși, în patru ani de activitate au reușit să ofere două premii în valoare de 150.000 de franci, fără ca scenariile să se materializeze în filme. Ideea de a face propagandă prin intermediul cinematografului era o modalitate care garanta succesul asupra publicului, iar CIDALC avea nevoie de bani pentru a-și vedea scenariile premiate sub forma unor filme.

În ciuda tuturor impedimentelor, activitatea comitetului nu s-a încheiat în 1934, ci a continuat până la declanșarea războiului. CIDALC și-a propus să renunțe la premiul în bani și să acorde în continuare un „premiu moral”, cu medalii de aur și cupe pentru cele mai bune filme franceze și străine. Pe lângă aceasta, și-a asumat lansarea unui buletin, intitulat „Continents”, aflat astăzi la Bibliothèque nationale de France (BnF), ba chiar și-a extins activitatea, luând contact cu personalități precum Charlie Chaplin, Walt Disney, Louis Lumière sau Akira Kurosawa.

⁵⁷ AMAE, fond Paris (1858-1944), vol. 99, „Exposé. Status du concours du Prix CIDALC”, nepaginat.

Aspects of the Activity of the Paris International Committee for the Diffusion of Art and Literature through Cinema Chaired by Elena Văcărescu (1930-1934)
(Abstract)

Keywords: League of Nations, movie script, international jury, CIDALC Award.

The study aims to analyze some aspects relating to the founding and the first years of activity of the International Committee for the Diffusion of Arts and Literature through Cinema (CIDALC). Founded in Paris in 1930 by Elena Văcărescu and Nicolae Pillat, CIDALC became an established organization. It was disbanded at the outbreak of the Second World War and re-founded at the end of the war. The aim of the committee was to promote peace through art and literature. However, the obstacles it faced, starting with the Great Depression, prevented it from reaching its full potential. It unsuccessfully sought the support of the League of Nations and operated, to some extent, on its own. In this paper I focused on the awards offered by the committee during its first four years of activity and on the role played by the Non-Governmental Organizations (NGOs) in the interwar context.